

Diakonivitenskap ved universitetet i Heidelberg

AV ANNETTE LEIS

«Hovedfaget i diakoni», eller rettere Hovedfag helsefag, studieretning diakoni, står i en viss universitetstradisjon, der ikke minst det diakonivitenskapelige institutt i Heidelberg utgjør en viktig institusjon. En av medarbeiderne ved instituttet, Annette Leis, gir her en orientering om dette instituttet og den sammenheng dette står i. Leis arbeider for tiden med en doktoravhandling om diakoni, der forholdene i Sverige og Tyskland sammenlignes.

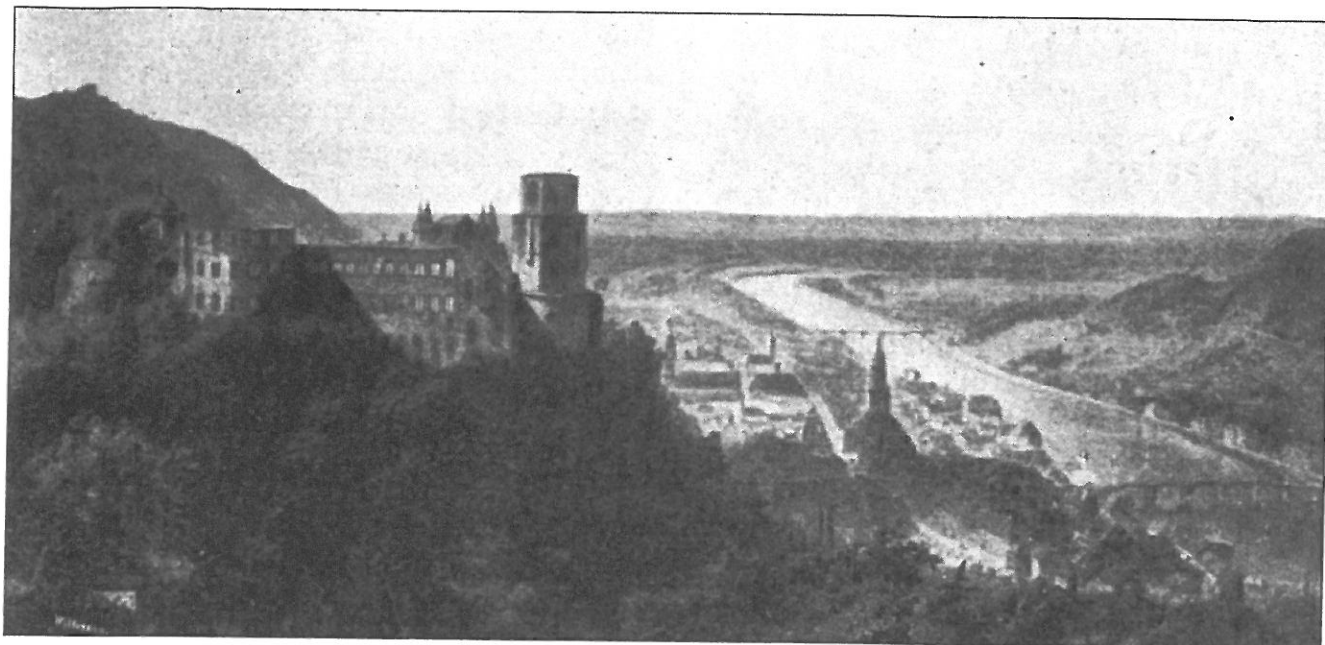
I fjor (1998) feiret den tyske diakonien sitt 150-års-jubiläum. I september år 1848 møttes representanter fra de tyske protestantiske kirkene for å holde kirkedag i Wittenberg. Her kom man overens om å grunnlegge det s.k. «Central-Ausschuss für die Innere Mission», forgjengeren til det som idag kalles for «Diakonisches Werk».

På den ene siden ville man samle de ulike diakonale institusjonene og foreningene innenfor rammen av «Central-Ausschuss». På den andre side ville man utvide den kirkelige hjelpevirksomheten som et vern mot den voksende fatigdommen og de sosiale problemene som særskilt fanns i byene. Det var pioneren Johann Hinrich Wichern fra Hamburg som tok initiativet til «Innere Mission». I en flammende tale minnet han de tilstedeværende om kirkens sosiale oppgaver og kirkens og samfunnets forsømmelser på dette området.

Siden den gangen har det

vært mye diskutert om Indremisjonen kan anses å være kirkens svar på de sosiale spørsmålene. Mange tiltak og samfunnsmessige fortjenestefullt gjennomførte oppgaver har blitt fremhevet, men også mange feil og brister. Det gjelder både på det praktiske og det teologiske/teoretiske plan. Samtidig må det poengteres at Indremisjonen og andre frie velferdsorganisasjoner som for eksempel den katolske «Caritas» eller arbeiderbevegelsens «Arbeiterwohlfahrt» virkelig kom til å spille en viktig rolle innenfor rammen av det tyske velferdsystemet. Den første demokratiske staten i Tyskland, den s.k. Weimarerpublikken, garanterte de frie velferdsorganisasjonene en særstilling. Disse drev sykehus, hjem for handikappede, eldre og foreldrerløse barn og de tok hånd om fattige, utsatte, syke og ungdommer. Virksomheten ble for en stor del betalt av staten, respektivt av forsikringskassen. På det viset kunne velferdsorganisa-

sjonene voks betydelig i denne tiden. Etter Andre Verdenskrig har denne organiseringen stort sett blitt overført til den Tyske Forbundsrepublikkens sosialsystem. Om man ser bort fra at velferdsystemet har blitt åpnet for de s.k. kommersielle tjenester, har de diakonale institusjonene fortsatt samme posisjon idag. Ikke minst Indremisjonens betydning for både kirken og samfunnet i Weimarerpublikken kom til å fremme interessen for forskningen på den diakonale virksomheten. I året 1927 grunnla professor Reinhold Seeberg «Institut für Sozialethik und Wissenschaft der Inneren Mission» ved Humboldt-Universitetets teologiske institusjon i Berlin. Allerede i 1925 igangsattes en tilsvarende virksomhet i den romersk-katolske kirken, «Caritaswissenschaftliches Institut», ved universitetet i Freiburg. Nasjonalsosialistene stengte imidlertid begge instituttene på 1930-tallet.

Heidelberg etter et gammelt stikk

Diakonivitenskap idag

I 1954 grunnlas det første egentlig diakonivitenskaplige instituttet («Diakoniewissenschaftliches Institut») ved Heidelberg universitetets teologiske institusjon. Professor Herbert Krimm ble instituttets første direktør. Han konstaterte at det nå behøvdtes en akademisk orientert diakoniforskning og diakonitidannelse.

Dette berodde bl. a. på de økende behov for en kirkelig orientert sosial eller diakonal hjelpevirksomhet som oppstod som en følge av Andre Verdenskrig. Biblioteket kunne delvis overføres fra instituttet i Berlin. For øvrig utviklet han et nytt undervisningsprogram og nye forskningsperspektiv. Det caritasvitenskapelige instituttet i Freiburg, som allerede hadde blitt åpnet igjen, ga viktige impulser til utdanningen.

Studentene ved det diakonivitenskapelige instituttet i Heidelberg kan fra 1954 følge ulike utdanningslinjer: På

samme måte som i Berlin er det mulig å delta i enkelte kurs som inngår i det vanlige grunnstudiet. Derutover har man innrettet s.k. diakonivitenskapelige fordypningsstudier («Schwerpunktstudium Diakoniewissenschaft»). Dette program omfatter fire terminers studier (40 vekttall i Norge). Kurser og forelesninger behandler diakoniens ulike aspekter både i et teologisk og et sosialvitenskapelig perspektiv. Under programets fjerde og siste termin skriver studentene en eksamensoppgave som tilsvarer omtrent fem vekttall etter det norske høyskolesystemet. Stor vekt legges også på praktiske erfaringer. Diakonal praksis er for eks. obligatorisk.

Behov for tverrvitenskap

Utvidelsen av den diakonale virksomheten og profesjonaliseringen i tiden etter Andre Verdenskrig har ført til øket behov for å relatere de teologiske studiene til

andre akademiske emner, for eks. pedagogikk, sosiologi, statsvitenskap, for bedre å kunna analysere og bearbeide den diakonale virkeligheten. Det finns for tiden et stort behov for å arbeide tverrvitenskapelig. I praksis har diakonivitenskapen utviklet seg slik at emnet har blitt intressant både for kirken og de diakonale institusjonene. Professor Theodor Strohm, instituttets daværende og nåværende direktør, tok i 1992 initiativet til s.k. påbygningsstudier i diakonivetenskap («Aufbaustudium Diakoniewissenschaft»). Gjennom denne utdanning kan eksamen i diakonivetenskap utstedes. De uteksaminerte kalles deretter for «diakonivitere» («Diplom-Diakoniewissenschaftler»). Meningen er at de personer som har sluttført et universitetsprogram (cand.teol. eller cand.jur etc) i to år skal kunne egne sig til diakoniforskning. I selve diplomexamen inngår både en oppgave og muntlige prøver i en rekke

ulike emner. Programmet er således ikke bare beregnet på teologer. Også personer med andre akademiske utdanninger, som er relaterte til den diakonale virksomheten skal kunne delta i disse påbygningsstudiene. Dette gjelder for eks. leger, jurister, økonomer, pedagoger, psykologer og sosionomer. Påbygningsstudiene i diakonivitenskap er også tilgjengelige for visse grupper av studenter som ikke har lest på universitetsnivå (for eks. diakoner og sosionomer). De må imidlertid ha særskilt tiltatelse eller dispensasjon for at få delta i de diakonivitenskapelige studiene. De diakonivitenskapelige studiene er således åpne for studenter fra en rad ulike utdanningslinjer innenfor høyskolesystemet. Den felles nevneren er intressen for det diakonale virksomhetsområdet. I praksis har imidlertid de teologiske studentene dominert. Det beror delvis på at dissa var mest kjent med kurstilbudet i diakonivitenskap. Etter etableringen av

DIAKONI VITENSKAP

påbygnadsstudiene har utdanningsprogrammet fått en mer tverrvitenskapelig innretning. I høstterminen 1998 var det drøyt 50% av studentene som har en eksamen i teologi i bunnen mens over 30% kom fra andre utdanningslinjer. Ca 20% hadde en diakon- eller sosionomeksamen i bunnen.

Flere emner i ett emne

Programmets innhold og struktur kjennetegnes av tverrvitenskapelighet: Ved sidan av diakoniens teologi – d.v.s. diakoniens bibelske, historiske og systematisk-teologiske grunnlag – behandles samfunnsvitenskapelige og juridiske emner slik som velferdspolitik, diakoniens aktuelle situasjon, virksomhetsområder og problem; diakoniens organisasjon og rettslige forutsetninger behandles også liksom sosialvitenskapelige emner som pedagogikk, sosiologi og sosialomsorg; metodiske spørsmål og vitenskapsteori samt sosialetikk og sosialmedisin betraktes også som viktige. Seminarere gransker diakoniens ulike utforminger: internasjonal diakoni, institusjonsdiakoni og menighetsdiakoni. I en praktisk kurs studeres et utvalgt virksomhetsområde med relasjon til det diakonale feltet. I dette kurset inngår også et studiebesøk og en kortere praksis som det rapporteres fra etterpå. Undervisning i sosialvitenskapelige emner gis av eksperter virksomme ved diakonale institusjoner. Praksis (minst åtte uker) og en ekskursjon inngår også. Den

avsluttende diplomoppgaven tar omtrent ett semester og utgør en viktig del av eksamen. Studieveileder og studenten forsøker sammen å utforme et emne som passer både studentens interesse og kunnskaper og som samtidig byr på muligheter for fordypning. Alle diplom- og eksamensoppgaver utformes som en universitetspublikasjon og er dermed tilgjengelige i instituttets bibliotek. Ikke minst eksamens- og diplomoppgaver utgjør grunnlaget for den diakonivitenskapelige forskningen i Heidelberg.

Fremme forskning

Påbygningsstudiene har derfor i høy grad fremmet den diakonivitenskapelige forskningen. Mange diakonivitenskapelige doktoravhandlinger har kommet til som en følge av dette arbeidet. Instituttet gir derfor ut to diakonivitenskapelige publikasjonsserier («Veröffentlichungen des Diakoniewissenschaftlichen Instituts» og «Diakoniewissenschaftliche Studien»). I disse inngår både doktoravhandlinger og øvrige forskningsrapporter. Ikke minst er den ekumeniske og europeiske diakonihistorien samt den aktuelle sosiale og diakonale utviklingen vel representert i disse seriene.

Voksende behov

Idag arbeider mer en 400.00 mennesker i (evangeliske) diakonistitusjoner i Tyskland. I Bethel, Neuendertelsau, Bonn, München og Stuttgart holder man på å grunnlegge nye diakoniforsk-

ningsinstitutt. I Freiburg og Passau finns det caritasvitenskapelige påbygningsstudier som ligner den modell som finns i Heidelberg. Påbygningsstudiene likesom de institutter for diakoniforskning som finns i Oslo, Uppsala, Heidelberg og i Lahti holder nå på å utvikle nære relationer. I flere østereuropeiske land planlegger man også å grunnlegge diakonivitenskapelige institutt. Velferdsspørsmål er idag mye omdiskuterte både på nasjonalt og europeisk/internasjonalt plan. Både diakoniforskning, og det tverrvitenskapelige emnet diakonivitenskap, kan gi viktige impulser i grenseområdet mellom teologi og samfunns- eller sosialvitenskap. Behovet for diakonivitenskapelig utdanning og forskning vokser derfor raskt. ●

Litteratur:

Diakoniewissenschaftliches Institut, *Übersicht der wissenschaftlichen Arbeiten und Veröffentlichungen*, Heidelberg 1998;

Diakoniewissenschaftliches Institut, *Informationen über Studium und Forschung*, Heidelberg 1998; DWI-Info 32.1999, Heidelberg 1999;

Arnd Götzelmann, *Kurze Skizzen zur Diakoniewissenschaft und zum Heidelberger Diakoniewissenschaftlichen Institut - ein Exempel kirchlichen akademischen Sozialwesens* in: Zeitschrift für Diakonie 41 (1995), 605-616;

Herbert Krimm, *Akade-*

mischer Nachwuchs für die Diakonie, in: *Innere Mission* 54 (1964), 132ff.;

Paul Philippi, *Das Diakoniewissenschaftliche Institut*, in: *Heidelberger Jahrbücher* 22 (1978), 125ff.;

Josef Schmid, *Wohlfahrtsverbände in modernen Wohlfahrtsstaaten. Soziale Dienste in historisch-vergleichender Perspektive*, Opladen 1996.

Theodor Strohm, *Ist Diakonie lehrbar? Pledoyer für ein neues Verständnis der theologischen Ausbildung*, in: *Michael Schibilsky (Hg.)*, *Kursbuch Diakonie*, Neukirchen-Vluyn 1991, 145-160;

Theodor Strohm, *Der neue Diplomstudiengang «Diakoniewissenschaft»*, in: *Ökumenische Diakonie am Beispiel Kenia*, DWI-Info 25. 1991/92, 125f.;

Theodor Strohm/Arnd Götzelmann/Annette Leis, *Neuere Entwicklungen in der diakoniewissenschaftlichen Ausbildung und Forschung in Europa*, in: *Diakoniewissenschaft heute - Zwischenbilanz und Perspektive*, DWI-Info 31.1997/98, 7-17.

Kontakt: Annette Leis
Diakoniewissenschaftliches Institut Heidelberg
der Universität Heidelberg
Karlstr. 16
69117 Heidelberg
Tel.: 06221/543336;
Fax: 06221/543380
annette.leis@urz.uni-heidelberg.de
<http://www.uni-heidelberg.de/institute/fak1>